

State policy of Ukraine in the field of the information security of person, society and state

УДК 327.5

КОЗЬМА Василь Васильович

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВИМІР ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Постановка проблеми. Виникнення інформаційного суспільства привело до інформатизації політичного життя, до використання інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення політичних цілей та проведення конкретних політичних заходів, а також стало чинником трансформації всієї світової політики.

Інформаційний чинник відіграє дедалі більшу роль у політичних потрясіннях і конфліктах, що виникають у різних регіонах світу. Кризи в сучасному суспільстві різноманітні й можуть зачіпати всі без винятку сфери суспільного розвитку. Найчастіше відбуваються і досить добре вивчені такі кризи, як політична та військова, економічна й фінансова, соціальна і духовна, екологічна й енергетична тощо. Вступ сучасного суспільства в інформаційну фазу розвитку створив умови для виникнення суспільних криз, пов'язаних з інформаційною сферою життєдіяльності людей. Інформаційна сфера життєдіяльності суспільства й держави тісно взаємопов'язані. Процес їхньої взаємодії та зрощування інтенсивно продовжується. Сьогодні можна вести мову про яскраво виражений прояв інформаційно-політичних криз як у внутрішньому житті

деяких держав, так і на світовій політичній арені в цілому.

У політичних конфліктах усе частіше використовуються сили й засоби інформаційного протиборства. Ці процеси спричиняють кризи нового формату, які раніше, до настання епохи інформаційного суспільства, були просто неможливі. Слід зазначити, що інформаційно-політична криза – це суспільно-політичне явище, для якого характерні перенесення політичної боротьби в інформаційну сферу та використання в політичних конфліктах засобів інформаційного протиборства, що породжує виникнення серйозних негативних наслідків для національної безпеки держав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі проблема інформаційної політики, так само як і питання національної безпеки, аж ніяк не належить до «білих плям» на карті сучасної політології, але саме швидкість змін, що відбуваються в сучасному світі, визначає актуальність розгляду цієї проблематики. Проте ми вважаємо за необхідне згадати про основні дослідження питань як інформаційної політики, так і національної безпеки. До цієї тематики зверталися у своїх

Державна політика України у сфері забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави

роботах М. Вавринчук, В. Горбулін, Я. Дашкевич, В. Ліпкан, Ю. Максименко, Д. Мельник, Н. Нижник, В. Петрик, М. Присяжнюк, Г. Ситник та ін.

Мета. Визначити підходи щодо формування політики модернізації системи національної безпеки України в умовах сучасного глобального розвитку на основі аналізу впливу інформаційних чинників на сферу безпеки.

Виклад основного матеріалу. Сучасна політична наука розглядає безпеку в контексті діяльності з виявлення та вивчення, а також запобігання й усунення факторів і умов, які породжують загрози та небезпеки для існування людей. У зв'язку з цим український учений В. О. Храмов пише: «Становлення системи всезагальної безпеки спирається на певні закони. Це насамперед залежність системи безпеки від характеру небезпек і загроз, а також залежність ефективності й дієздатності системи безпеки від потенціалу держави. Основою успішної діяльності системи безпеки є реальне сприйняття і пізнання небезпек і загроз. Важливо їх правильно систематизувати й ранжувати за мірою зрілості та мірою втрати, яку вони можуть завдати особі, суспільству, світовому співтовариству» [1, с. 47].

Що стосується поняття «національна безпека», то трактується воно, насамперед, як внутрішній стан і міжнародне становище країни, при якому немає загрози виникнення війни й зазіхань на її суверенітет, незалежність і територіальну цілісність. Цей вид безпеки, безумовно, має істотний міжнародний вимір. Так, важливим

показником забезпеченості національної безпеки будь-якої держави є відсутність можливостей для зовнішнього втручання в її справи і тим більше для здійснення воєнного вторгнення. Традиційно з найдавніших часів військова безпека, забезпечення якої асоціюється із захищеністю держави від збройної агресії з-за кордону, розглядається як головний елемент системи підтримки національної безпеки. У ХХІ столітті вона також відіграє важливу роль як на національному, так і на глобальному рівнях міжнародних процесів у сфері безпеки. При цьому важливе значення має стан збройних сил конкретної країни.

Російська агресія проти України вплинула на переосмислення поняття національної безпеки не лише в нашій країні. Для багатьох, особливо пострадянських країн, стало очевидним, що міжнародно-правові методи не завжди дають змогу забезпечити національну безпеку суверенної держави й відвернути воєнне втручання ззовні. Доречно буде нагадати деякі прописні істини, які з часом не втрачають своєї актуальності. Звернемося до класиків філософсько-політичної думки: «Чи вдалося людині, – пише Гюстав Лебон, – скасувати жорстокі стосовно неї закони природи, яким підпорядковані всі живі суспільства? Чи пом'якшила цивілізація хоч трохи відносини між народами? Чи стала боротьба серед людства менш гострою, ніж між різними видами? Історія показує нам протилежне. Вона говорить, що народи перебували в постійній боротьбі, і з початку світу право

State policy of Ukraine in the field of the information security of person, society, state

сильного було завжди єдиним вершителем долі. Цей закон існував у стародавньому світі так само, як і в сучасному. Ніщо не вказує на те, що він не буде існувати в майбутньому.

Без сумніву, у цей час не бракує богословів і філантропів, щоб виступати проти цього закону. Ми зобов'язані їм численними книгами, де в красномовних фразах вони наполегливо закликають до права та справедливості як до вищих істот, які нібито управляють світом із висоти небес. Але факти завжди спростовували цю порожню фразеологію. Факти говорять нам, що право існує лише тоді, коли є сила, необхідна для того, щоб змусити його поважати» [2, с. 221]. Нам немає чого додати, окрім того, що прописні істини не потребують доведення.

Важливим напрямом впливу глобалізації на військово-політичну сферу світової спільноти й на процеси забезпечення міжнародної безпеки, крім міжнародного тероризму, є воєнні конфлікти в сучасному світі. У локальних збройних конфліктах відбувається суттєва трансформація арсеналів ведення війни. У наші дні ці конфлікти набули нових особливостей. Тепер у всіх без винятку конфліктах важливою складовою є протиборство конфлікуючих сторін в інформаційному просторі. Таке протиборство стає одним із найважливіших напрямів протидії сторін одна одній при виникненні міжнародних конфліктів і часто переростає в інформаційну війну. За своєю суттю інформаційна війна – це форма цілеспрямованого силового інформаційного впливу на хід соціально-політичного

розвитку країни відповідно до інтересів і цілей суб'єктів геополітичної конкуренції. Однак попри те, що сьогодні відбувається трансформація характеру війни, її природа залишається незмінною. Війна продовжує бути спрямованою на досягнення політичних цілей, хоча і не завжди ефективна в цьому. Одними військовими засобами неможливо досягти політичних цілей. Навіть сучасні високотехнологічні війни не завжди приводять до досягнення політичних цілей, адже факт залишається фактом, будь-які технології не в змозі виправити помилкові політичні рішення. Гармати – лише *Ultima ratio regum* (Останній аргумент короля).

Інформаційне протиборство відбувається в іншому просторі, ніж протиборство із застосуванням традиційних видів озброєнь. Це інформаційний простір, який відрізняється глобальним характером, практично необмеженою кількістю інформаційних ресурсів, можливістю їх копіювання та майже миттєвого переміщення на величезні відстані. Тому інформаційний вплив важко ідентифікувати й одразу ж відповісти на нього.

У зв'язку із зазначеними вище особливими властивостями інформаційного простору в ньому застосовується й особливий вид зброї. Такі засоби як пропаганда, дезінформація, руйнування управлінських структур протиборчої сторони застосовуються у війнах уже давно. Але поняття інформаційної зброї з'явилося лише у другій половині ХХ століття. Наскільки небезпечною зброєю може стати інформація, фахівці знають давно, однак пересічному громадянину

Державна політика України у сфері забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави

або навіть непідготовленому в цій сфері політичному керівникові усвідомити таку загрозу складно. Тому сам термін «інформаційні війни» досить часто сприймається скептично. Помилково вважається, що для перемоги над супротивником досить лише сильної армії та нового озброєння. Але нагадаймо ще одну прописну істину, висловлену досвідченим політиком і державним діячем Отто фон Бісмарком: «Успіх у війні вирішують два фактори: зброя нового зразка і шкільний учитель» [3, с. 11].

Без сумніву, у наш час інформаційну зброю, у зв'язку з величезними масштабами її застосування та розміром шкоди, яку вона може заподіяти, слід відносити до зброї масового ураження. Така зброя може застосовуватися до політичної та військової еліти супротивника з метою дезінформації та введення в оману, для позбавлення можливості управляти державою, збройними силами й іншими принципово важливими системами життєзабезпечення та захисту країни тощо. Свідомий інформаційний вплив на супротивника, наявність необхідних даних, уміння їх обробляти й приймати на їхній основі оперативні рішення завжди були важливими чинниками перемоги в міжнародних конфліктах. Однак, якщо у війнах минулого недоліки тактичної інформації можна було компенсувати залученням додаткових сил, то сьогодні інформаційна перевага багато в чому зумовлює результат збройного протистояння. В умовах циркуляції інформації в режимі реального часу перевагу отримує та сторона, яка володіє найрозвиненішою інформаційною

інфраструктурою і здатна донести до світової спільноти відомості про конфлікт під вигідним для себе кутом зору.

Ураховуючи все це, сьогодні застосовується цілий комплекс заходів принципово нового типу, які пов'язують із поняттям «інформаційна безпека». Включення «інформаційної» компоненти в структуру поняття «безпека» зумовлено певними обставинами. Найважливішою тенденцією розвитку сучасного світу безумовно є глобалізація. Її технологічною основою стали інформатизація всіх сфер соціальної діяльності, інтеграція інформаційних систем різних держав в єдину загальносвітову інформаційну сферу, формування єдиного інформаційного простору, створення глобальних інформаційно-телекомунікаційних мереж, інтенсивне впровадження нових інформаційних технологій в усі сфери людської діяльності.

Із появою інформаційних загроз і кіберзагроз дії щодо забезпечення інформаційної безпеки як важливого елемента безпеки починають поширюватися і на віртуальну сферу. Забезпечення національної безпеки як у мирний час, так і в період воєнних зіткнень значною мірою залежить від результатів інформаційного протистояння, що потребує розроблення ефективного механізму забезпечення інформаційної безпеки як провідного базового елемента всієї системи національної безпеки України. Такий механізм повинен оптимально охоплювати всі основні аспекти захисту інформаційного простору нашої країни, водночас бути інноваційним, щоб за потреби оперативно реагувати

State policy of Ukraine in the field of the information security of person, society, state

як на новітні досягнення в інформаційно-комунікаційних технологіях, так і на виклики, що відбуваються в сучасному глобальному світі.

Зміщення політичних процесів в інформаційний простір призводить до серйозних наслідків для забезпечення національної безпеки. По-перше, виникає нова квазіреальність, відірвана від реальних політичних процесів, що здатна взаємодіяти і впливати на політичні процеси. По-друге, значно зростає роль засобів масової інформації, особливо глобальних медійних компаній та інтернет-мереж, які перетворюються в нових міжнародних акторів. Вони здатні впливати на розвиток політичних процесів у міжнародній спільноті на глобальному, регіональному рівнях і, відповідно, мають неабиякий вплив на забезпечення національної безпеки держав сучасного світу.

Як було зазначено, вплив науково-технічного прогресу в інформаційній сфері на процеси безпеки привів до виникнення нової сфери – інформаційної безпеки. Можна констатувати, що в наші дні відбулась інформатизація всієї системи національної безпеки. Важливо наголосити, що цей процес не лише передбачає застосування інформаційно-комунікаційних технологій для технічного забезпечення національної безпеки. З їхньою допомогою приймаються принципи рішення тактичного і стратегічного характеру для реалізації політики національної безпеки. Фактично інформаційна безпека включає в себе забезпечення захисту особистості, суспільства та держави в новій соціальній реальності. Так, відповідно до Закону

України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» інформаційна безпека трактується як стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання, порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [4, с. 9]. Погодимось із думкою фахівців, що таке визначення інформаційної безпеки містить низку оцінювальних формулювань, які потребують уточнення та додаткового тлумачення. Проте це питання варто розглядати на сторінках окремої публікації.

У сучасних умовах інформаційна безпека розглядається як важлива складова системи забезпечення національної безпеки особистості, суспільства і держави. Вітчизняні фахівці розробили теоретичні основи цього питання, активно обговорюються загрози й небезпеки, які виникають в інформаційному просторі у зв'язку з російсько-українським воєнно-політичним конфліктом. Однак роль і місце інформаційної безпеки в політичному житті суспільства та політичному курсі держави, спрямованому на захист національних інтересів, потребують подальшого осмислення. Стає очевидним факт інтеграції політичної та інформаційної сфер суспільного життя. По-перше, постійно зростає роль інформаційного чинника

Державна політика України у сфері забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави

в політиці. Традиційні друковані й електронні засоби масової інформації мають значний вплив як на масову політичну свідомість, так і на погляди політичних еліт. Отже, ЗМІ безпосередньо впливають на прийняття важливих політичних рішень, на хід політичних процесів, на функціонування базових політичних інститутів тощо. По-друге, останніми роками стрімко зростає вплив інтернету й зокрема соціальних мереж на політичний розвиток суспільств і народів. Функціонування інноваційних інформаційних систем має інтерактивний характер. У таких багатомільйонних аудиторіях можна вирішувати не лише завдання політичного інформування чи впливати на формування політичної свідомості, а й виконувати політико-організаційні та політико-мобілізаційні функції.

Не викликає сумніву положення про те, що політика інформаційної безпеки є важливою складовою політики національної безпеки нашої країни, має комплексний характер і пов'язана з основними сферами життєдіяльності українського суспільства. Крім того, діяльність із забезпечення інформаційної безпеки має тісний зв'язок із геополітичними процесами, політичними проблемами міжнародних відносин і потребує відповідного забезпечення з позицій політичної науки.

Для сучасних процесів у сферах національної та міжнародної безпеки характерні такі тенденції:

– підвищення важливості інформації та знань для забезпечення безпеки як у національному, так і в глобальному масштабах;

– збільшення частки інформаційних комунікацій, засобів і продуктів, використовуваних у процесі забезпечення безпеки;

– залежність сучасного прогресу у сфері забезпечення національної та міжнародної безпеки, насамперед, від успіхів у розвитку інформаційних технологій і пов'язаних із ними галузей народного господарства.

Інформаційна безпека в сучасних умовах є найважливішим чинником у системі забезпечення стабільного і стійкого розвитку сучасної держави. Вирішення питань підтримання інформаційної безпеки пов'язане безпосередньо із забезпеченням економічного добробуту та демократичного управління в межах сучасної держави. Тому в процесі розвитку й модернізації сучасної системи національної безпеки України необхідно обов'язково брати до уваги її інформаційну складову.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що особливе значення для сталого функціонування політичної системи має безпека її інституційної складової. Загальновідомо, що центральним елементом політичної організації є держава, яка безпосередньо реалізує функцію захисту від різноманітних загроз і володіє для цього найбільшими можливостями. Значення захищеності інституційної підсистеми для політичної безпеки полягає в тому, що її дезорганізація спричиняє порушення організаційно-технологічних основ функціонування політичної сфери суспільства, що може бути пов'язано зі зниженням ефективності інститутів влади й загальним

State policy of Ukraine in the field of the information security of person, society, state

ослабленням їхнього впливу на перебіг суспільних процесів.

Основними небезпеками для політичної системи можуть бути навмисні або ненавмисні дії різних соціально-політичних суб'єктів (інших держав або будь-яких зовнішніх структур, партій, рухів, еліт, прошарків суспільства, соціальних груп, особистостей усередині країни), спрямовані на дестабілізацію політичної системи, підрив влади, політичного режиму. Отже, якщо йдеться про політичну безпеку, то маєтись на увазі захищеність політичної системи від деструктивних і дестабілізуючих внутрішніх і зовнішніх впливів, що має сприяти проведенню такої політики, що відповідає інтересам стабільного

й стійкого розвитку країни, суспільства та громадян.

Події, пов'язані з українською політичною кризою 2013–2014 років, наочно підтверджують наявність серйозних загроз національній безпеці нашої країни. У зв'язку з цим сьогодні для України особливої актуальності набуває здатність органів державної влади забезпечувати суверенітет, цілісність і незалежність держави, проводити виважену зовнішню і внутрішню політику, виходячи з національних інтересів, активно й на рівноправних засадах брати участь у міжнародних відносинах. Усе це набуває особливого значення в умовах російсько-українського воєнно-політичного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Політологічний енциклопедичний словник / упорядник В. П. Горбатенко. Київ : Генеза, 2004. 736 с.
2. Лебон Г. Психология социализма. Киев : Издательский союз «Андронум», 2020. 336 с.

3. Бисмарк Отто фон. Политика есть искусство возможного. Москва : ЗАО Издательство центрполиграф, 2015. 160 с.
4. Інформаційна безпека держави : підручник / за заг. ред. В. В. Остроухова. Київ : ДНУ «Книжкова палата України», 2016. 264 с.

Аннотація. Проблема поддержания безопасности была актуальной на протяжении всей мировой истории. Ее решение является актуальной задачей и в наши дни. Обеспечение национальной безопасности Украины – сложный и многомерный процесс. Сложность этой задачи возрастает при рассмотрении ее в новых геополитических условиях. В современном мире углубляются противоречия геополитического характера, усиливается конкуренция между странами. Эти процессы протекают на фоне

Abstract. The problem of maintaining security has been relevant throughout world history. Its solution is an urgent task today. Ensuring the national security of Ukraine is a complex and multidimensional process. The complexity of this task increases when it is considered under the new geopolitical conditions. In the modern world, geopolitical contradictions are deepening, and competition between countries is intensifying. These processes are taking place against the background of humanity entering a new

Державна політика України у сфері забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави

вступлення людства в нову фазу розвитку, пов'язану з становленням інформаційного суспільства. Питання формування та розвитку глобального інформаційного суспільства знаходяться в фокусі світової політики.

На етапі глобалізації інформаційного протиставлення відбувається в інформаційному просторі, який відрізняється глобальним характером, практично неограниченим обсягом інформаційних ресурсів, можливістю їх копіювання та практично миттєвим переміщенням на великі відстані. Інформаційний простір має тісну зв'язь з світовими геополітичними процесами, оскільки боротьба геополітичних суб'єктів за досягнення інформаційного переважання стає основним напрямком сучасної геополітичної конкуренції.

Ключові слова: безпека, інформаційне суспільство, геополітика, глобалізація, держава, політична система.

phase of its development associated with the formation of the information society. The formation and development of the global information society is in the focus of world politics.

At the stage of globalization, information confrontation occurs in the information space, which is characterized by a global nature, an almost unlimited number of information resources, and the ability to copy and transfer them over huge distances almost instantaneously.

The information space has a close connection with world geopolitical processes, since the struggle of geopolitical actors to achieve information superiority is becoming the main direction of modern geopolitical competition.

Key words: security, information society, geopolitics, globalization, state, political system.

УДК 338.2
DIO

*ЮДІН Олександр Костянтинівич
СКИЦЬКО Олексій Іванович*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ Е-ГРИВНІ

Постановка проблеми. Інформаційні технології постійно змінюються, і в процесі підготовки та введення інновацій мають враховуватися як певні тенденції на ринку, так і загальноєкономічна обстановка, що також змінюється швидко. Ключовим

чинником розвитку та зростання і світової, і української економіки в сучасних реаліях є цифрова економіка. Від неї сьогодні залежать національна безпека та незалежність країни, конкурентоспроможність учасників, місце країни на світовій арені.